

LIBER III.

DE VERSICULO 20: « ET DIXIT DEUS: EDUCANT AQUÆ, » ET RELIQUIS USQUE AD PRIMI CAPITIS FINEM.

CAPUT I.

Animalium ex aquis eductio prius narratur quam quæ de terra; quod aqua aëri, aër cælo proximum elementum sit.

I. « Et dixit Deus: Educant aquæ reptilia animarum vivarum, et volatilia super terram, secundum firmamentum cæli. Et factum est sic. Et fecit Deus cetos magnos, et omne animal reptilium, quæ eduxerunt aquæ secundum genus eorum. Et omne volatile pennatum secundum genus. Et vidit Deus quia bona sunt, et benedixit ea Deus, dicens: Crescite et multiplicamini, et replete aquas in mari, et volatilia multiplicentur supra terram. Et facta est vespera, et factum est mane dies quintus. » Nunc in inferiore parte mundi, ea quæ spiritu vitæ moventur, fiunt, et primum aquarum, quod aëris qualitati proximum elementum est: quia huic cælo, in quo sunt luminaria, ita vicinus est aër, ut et ipse cæli nomen acceperit; sed nescio utrum etiam firmamentum possit vocari. Dicuntur autem cæli pluraliter in una eademque re, quæ dicitur unum cælum. Nam cum in hoc libro singulari numero dicatur cælum, quod dividit inter aquas, quæ

supra, et eas quæ infra sunt: in illo tamen Psalmo: « Et aquæ, inquit, quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini¹. » Et cælos cælorum si bene intelligimus sidereos aëriorum, tanquam superiores inferiorum, et hos in eodem Psalmo accipimus, ubi dictum est: « Laudate eum cæli cælorum. » Satis apparet hunc aërem, non solum cælum, sed etiam cælos dici: sicut dicuntur et terræ, nec aliud significatur, quam illa quæ singulariter terra dicitur, quando dicimus orbem terrarum, et orbem terræ.

CAPUT II.

Cælos diluvio perisse, est aërem in aquæ naturam transisse.

II. Hos etiam aërios cælos quondam perisse diluvio, in quadam earum², quæ canonicæ appellantur, Epistola legimus. Neque enim humida illa natura, quæ ita concreverat, ut cubitis quindecim altissimorum montium transcenderet vertices, potuit ad sidera pervenire. Sed quia hujus aëris humidioris, in quo aves volitant, vel tota vel prope tota spatia compleverat, perisse qui fuerant cælos in illa Epistola scribitur. Quod nescio quemadmodum possit intelligi, nisi in aquarum naturam pinguioris hujus aëris qualitate conversa: alioquin non perierunt tunc isti cæli, sed sublimius erecti sunt, cum locum eorum aqua occupaverat. Itaque facilius eos secundum illius Epistolæ auctoritatem perisse credimus, et alios, sicut ibi scribitur, repositos, extenuatis videlicet exhalationibus,

¹ Psal. cxlviii, 4. — ² Pet. iii, 6.

quam sic erectos, ut eis superioris cœli natura loco suo cederet.

III. Oportebat itaque ut in creandis habitatoribus inferioris hujus mundi partis, quæ sæpe terræ nomine tota commemoratur, prius producerentur ex aquis animalia, postea vero de terra: quod ita sit aëri aqua similis, ut ejus exhalationibus pinguescere probetur, ut et spiritum procellæ faciat, id est ventum, et nubila contrahat, et possit volatus avium sustinere. Quapropter etiam verum dixit quidam sæcularium Poëtarum, nubes excedit Olympi, et, » Pacem summa tenent¹: » quia perhibetur in Olympi vertice aër esse tam tenuis, ut neque nubibus obumbretur, neque turbetur vento, neque sustentare alites possit, neque ipsos qui forte ascenderent homines, crassioris auræ spiritu alere, sicut in isto aëre consueverunt: tamen et ipse aër est, unde aquis vicina qualitate diffunditur, et propterea ipse quoque in humidam naturam conversus diluvii tempore creditur. Neque enim arbitrandum est aliquid de spatiis siderei cœli usurpasse, cum omnes etiam altissimos montes aqua transcenderat.

CAPUT III.

De elementorum commutatione sententiæ. Aër in Genesis historia non prætermisus.

IV. QUANQUAM de conversione elementorum etiam inter ipsos qui hæc otiosa cura subtilissime perscrutanti sunt; non parva questio est. Alii enim dicunt omnia in omnia posse mutari, atque converti. Alii vero esse aliquid om-

¹ Lucanus lib. II.

nino proprium singulis perhibent elementis, quod in alterius elementi qualitate nullo modo vertatur. Unde fortassis suo loco, si Dominus voluerit, diligentius disputabimus: nunc autem quod ad præsentem sermonem attinet, hæc commemoranda existimavi, ut intelligamus servatum esse ordinem rerum, quo prius oportuit aquarum animalia quam terrarum narrari creata.

V. Nec ullo modo arbitrandum est prætermisum esse in hac Scriptura ullum mundi hujus elementum, cum quatuor notissimis enim constare persuasum sit, quia videtur hic cœlum et aqua et terra commemorari, de aëre autem taceri. Consuetudo quippe nostrarum Scripturarum est aut cœli et terræ nomine mundum appellare, aut interdum addere et mare. Aër itaque vel ad cœlum pertinere intelligitur, si qua sunt in ejus superioribus partibus tranquillissima et pacatissima spatia; vel ad terram propter hunc turbulentum et caliginosum locum, qui humida exhalatione pinguescit, quamvis et ipse sæpius cœli nomine nuncupetur: ac per hoc non scriptum est: « Producant aquæ reptilia animarum vivarum, et: Producat aër volatilia volantia super terram: » sed utrumque hoc animantium genus ex aquis productum esse narratur. Quid ergo aquarum sive labiliter undosum et fluidum est, sive vaporaliter tenuatum atque suspensum, ut illud reptilibus animarum vivarum, hoc volatilibus appareat distributum, utrumque tamen humide naturæ deputatur.

CAPUT IV.

Quinque sensus ad quatuor elementa referri.

VI. IDEOQUE sunt etiam qui subtilissima consideratione quinque istos manifestissimos corporis sensus secundum quatuor usitata elementa ita distinguant, ut oculos ad ignem, aures ad aërem dicant pertinere. Olfaciendi autem gustandique sensum naturæ humidæ attribuunt: et olfactum quidem istis exhalationibus humidis, quibus crassatur hoc spatium, in quo aves volitant; gustatum vero istis fluxilibus et corpulentis humoribus. Nam quæcumque in ore sapiunt, ipsius oris humoris commisceantur ut sapiant, etiamsi arida cum acciperentur fuisse videantur. Ignis tamen omnia penetrat, ut motum in eis faciat. Nam et humor privatione caloris congelascit, et eum possint fervescere cætera elementa, ignis frigescere non potest: facilius quippe extinguitur ut ignis non sit, quam frigidus maneat, aut sit alicujus frigidi contactu tepidior. Tactus autem, qui est quintus in sensibus, terreno elemento magis congruit: proinde per totum corpus animantis, quod maxime ex terra est, quæque tacta sentiuntur. Dicunt etiam nec videri sine igne posse aliquid, nec tangi sine terra. Ac per hoc elementa omnia in omnibus inesse; sed unumquodque eorum ex eo quod amplius habet accepisse vocabulum. Ideo autem caloris privatione, cum corpus nimie frigescit, obtundi sensum, quia motus pigressit, qui ex calore inest corpori, dum ignis aërem, et aër humidam, et humor terrena quæque afflicti, subtilioribus scilicet crassiora penetrantibus.

CAPUT V.

Ut ad quatuor elementa varie se habet sentiendi vis in quinque sensibus.

VII. QUANTO autem quidque subtilius est in natura corporali, tanto est vicinius naturæ spiritali; quamvis longe distante genere, quandoquidem illud corpus est, illud non est. Ac per hoc quoniam sentire non est corporis, sed animæ per corpus, licet acute disseratur secundum diversitatem corporeorum elementorum sensus esse corporis distributos, anima tamen cui sentiendi vis inest, cum corporea non sit, per subtilius corpus agitatur vigorem sentiendi. Inchoat itaque motum in omnibus sensibus a subtilitate ignis, sed non in omnibus ad idem pervenit. In visu enim pervenit represso calore usque ad ejus lucem. In auditu usque ad liquidiorum aërem calore ignis penetrat. In olfactu autem transit aërem purum, et pervenit ad humidam exhalationem, unde crassior hæc aura subsistit. In gustu et hanc transit, et pervenit usque ad humorem corpulentiorum: quo etiam penetrato atque trajecto, cum ad terrenam gravitatem pervenit, tangendi ultimum sensum agit.

CAPUT VI.

*Aërs elementum non esse prætermissum a scriptore
Genesis.*

VIII. Non igitur ignorabat naturas elementorum eorumque ordinem, qui cum visibilibus, quæ intra mundum in elementis natura moventur, conditionem introduceret, prius cœlestia luminaria, deinde aquarum animantia, terrarum autem postrema narravit: non quod aërem prætermiserit, sed quod purissimi et quietissimi aëris, ubi volare aves non posse dicuntur, si qua sunt spatia, cœlo superiori conjunguntur, et cœli nuncupatione in Scripturis ad superiorem mundi partem pertinere intelliguntur: ut terræ nomine universaliter hoc totum significetur, ex quo incipit deorsum versus, ignis, grando, nix, glacies, spiritus tempestatis¹, et omnes abyssus, donec pervenitur ad aridam, quæ proprio nomine terra dicitur. Aër itaque ille superior, sive quod ad cœlestem mundi pertinet partem, sive quod nullum habet visibilem habitatorem, de qualibus nunc sermo narrantis est, neque prætermisus est cœlo nominato, neque annumeratus in creandis animalibus: iste vero inferior, qui excipit exhalationes humidas maris ac terræ, et ad sustinendas aves quodam modo crassatur, non nisi ex aquis accipit animalia. Quod enim ejus humidum est, hoc portat alitum corpora, quæ ita nituntur pennis volantes, quemadmodum pisces quibusdam suis alis natantes.

¹ Ipsi cxlvi: 8. « namque alitum, subtilioribus exhalat, et sors penetrantibus.

CAPUT VII.

Volatilia ex aquis non immerito dicuntur creata.

IX. Proinde scienter tanquam Spiritus Dei, qui scribenti aderat, ex aquis dicit producta volatilia: Quorum natura bipartitum locum sortita est: inferiorem scilicet in unda labili, superiorem vero in aura flabili. Illum deputatum natantibus, istum volatilibus. Sicut huic elemento congruos dios etiam sensus animalibus datos videmus, olfactum explorandis vaporibus, gustatum explorandis liquoribus. Quod enim et tactu aquas ventosque sentimus, hoc est, quod terræ solidum omnibus admisceatur elementis: sed in his crassioribus sentitur amplius, ita ut etiam tangendo contrectari valeant. Ideoque et ista in duabus maxime mundi partibus generaliter terræ nomine complectuntur: sicut ille Psalmus ostendit, omnia superiora ab illo principio enumerans: « Laudate Dominum de cœlis; » omniaque inferiora ab alio principio, « Laudate Dominum de terra, » ubi et spiritus tempestatis et omnes abyssus nominantur, et ignis iste qui urit tangentem, quia de terrenis et humidis motibus ita existit, ut subinde vertatur in aliud elementum. Et quamvis naturæ suæ sursum nitendo indicet appetitum, in cœlestem tamen superiorem tranquillitatem non potest evadere; quia multo aère superatus et in eum conversus extinguitur: ac per hoc in ista rerum parte corruptibiliore atque pigriore turbulentis motibus agitur ad temperandum ejus rigorem, et ad usus terroresque mortalium.

X. Quia ergo etiam tactu, qui ad terram proprie per-

tinet, sentiri possunt et fluctus undarum, et flatus aurarum, propterea ipsa quoque aquatiliū animalium corpora et terrenis vescuntur, et maxime aves; in terra etiām requiescunt, fortiusque propagant: pars enim humoris, quæ vaporaliter exhalatur, etiā super terras extenditur. Ideoque cum dixisset Scriptura: « Educant aquæ reptilia animarum vivarum, et volatilia, inquit, super terram; » addidit sane dicens: « Secundum firmamentum cœli, » in quo potest aliquanto manifestius apparere illud, quod antea videbatur obscurum. Non enim ait: « In firmamento cœli, » sicut de luminaribus; sed « Volantia, inquit, super terram, secundum firmamentum cœli, » id est, juxta firmamentum cœli: quia videlicet hoc caliginosum et humidum spatium, in quo aves volant, illi spatio contiguum est; ubi volare non possunt, quod jam merito tranquillitatis et quietis pertinet ad firmamentum cœli. In cœlo ergo volant aves, sed in isto, quod ille Psalmus etiā terræ nomine includit; propter quod cœlum vocantur multis locis volatilia cœli: non tamen in firmamento, sed secundum firmamentum.

CAPUT VIII.

Reptilia animarum vivarum pisces cur appellati.

XI. NONNULLI putant propter sensus tarditatem non animam vivam, sed « Reptilia animarum vivarum » appellata. Sed si propterea sic appellarentur, avibus daretur nomen animæ vivæ. Cum vero et ipsa volatilia dicta sunt, sicut illa reptilia, ut subaudiatur animarum vivarum; fatendum est, ut arbitror, ita dictum, ac si diceretur, quæ

sunt in animabus vivis reptilia vel volatilia; sicut dici posset ignobilia hominum, ut intelligeremus, quicumque sunt in hominibus ignobiles. Quanquam enim sint et animalia terrestria, quæ repunt super terram; tamen ex multo majore numero pedibus moventur, et tam pauca fortasse in terris repunt, quam pauca in aquis gradiuntur.

XII. Nonnulli autem putaverunt propterea non animam vivam, sed « Reptilia animarum vivarum » pisces esse appellatos, quod eis memoria nulla sit, nec aliqua vita velut rationi vicinior. Sed fallit eos experientia minor. Nam quidam scripserunt quæ animadvertere potuerunt in vivariis piscium multa miranda. Sed etiā si forte falsa scripserunt, memoriam tamen pisces habere certissimum est. Quod ipse sum expertus, et experiantur qui possunt et volunt. Nam fons quidam magnus Ballensium-regiorum, fere plenus est piscium. Solent autem homines desuper intrantes eis aliquid jacere, quod sibi vel præripiant confluentes, vel inter se diripiunt concertantes. Quo pastu assueti, deambulantibus super oram fontis hominibus, ipsi quoque cum eis congregati nataando eunt et redeunt, expectantes unde aliquid jactent, quorum præsentiam sentiunt. Non itaque frustra mihi videtur aquarum animalia sic appellata reptilia quemadmodum aves volatilia; nam si vel nulla memoria, vel sensus tardior, animæ vivæ nomen repulisset a piscibus, volatilibus certe adhiberetur, quorum vita in oculis nostris est et memor et garrula, et in nidis construendis educandisque fortibus solertissima.

CAPUT IX.

Quod quidam philosophi cuique elemento sua animalia tribuerunt.

XIII. Næc ignoro ita quosdam philosophos sua cuiusque elementi distribuisse animalia, ut terrena esse dicerent, non tantum quæ in terra repunt atque gradiuntur, sed aves etiam, quod et ipse in terra requiescant, volando fatigatæ: aëria vero animalia dæmones esse, cœlestia deos; quorum quidem nos partim luminaria, partim Angelos dicimus. Iidem tamen aquis pisces et sui generis belluas attribuant, ut nullum elementum suis animalibus vacet: quasi vero sub aquis terra non sit, aut probare possint pisces non in ea requiescere ac reparare natandi vires, sicut volandi aves: et si forte rarius pisces id faciunt, quod ad gestanda corpora sit unda quam aura validior, ita ut terrena quoque animalia natantia ferat, sive usu docta, ut homines, sive natura, ut quadrupedia vel serpentes. Aut si propterea non putant, quia non insunt pedes piscibus; nec phocæ aquarum sunt¹, nec colubri cochleæque terrarum: nam et illæ pedes habent, et hæc genera sine ulla pedibus, non dico, requiescunt in terra, sed ab ea vix aut nunquam recedunt. Dracones autem sine pedibus et in speluncis requiescere, et in aërem sustolli perhibentur: qui quanquam non facile noti sint, litteræ tamen, non tantum nostræ, sed etiam gentilium nequaquam de istorum animalium genere tacerunt.

¹ φώκην vituli marini.

CAPUT X.

Concesso dæmones esse aëria animalia, nihil detrahitur Scripture docenti producta fuisse ex aquis volatilia. — Venti. — Tonitrua. — Nubes. — Pluvia. — Grando. — Serenitas.

XIV. QUAPROPTER etsi dæmones aëria sunt animalia, quoniam corporum aëriorum natura vigent, et propterea morte non dissolvuntur, quia prævalet in eis elementum; quod ad faciendum quam ad patiendum est aptius; duobus subterpositis, aqua scilicet et terra, uno autem superposito, id est igne sidereo: distribuuntur enim elementa ad patiendum duo, humor et humus; ad faciendum autem alia duo, aër et ignis. Si ergo hæc ita sunt, non impedit ista distinctio nostram Scripturam, quæ non ex aëre, sed ex aquis producta indicat volatilia; quia subtilioris quidem et in auras exhalati atque distenti; sed tamen humoris locus volatilibus datus est. Aër autem a confinio luminosi cœli usque ad aquarum, fluida et nuda terrarum pervenit. Non tamen totum spatium ejus exhalationes humidæ infuscant, sed usque ad eum finem, unde incipit etiam terra nominari, secundum illum Psalmum ubi dicitur: « Laudate Dominum de terra¹. » Superior vero pars aëris, propter puram tranquillitatem, cœlo cui conlimitatur, communi pace conjungitur, et ejus vocabulo nuncupatur. In qua fortassis parte si fuerunt ante transgressionem suam transgressores angeli cum principe suo, nunc diabolo, tunc archangelo: (nam nonnulli nostri non eos

¹ Psal. cxxviii, 7.

putant caelestes vel supercaelestes angelos fuisse: non mirum si post peccatum in istam suam delrui caliginem; ubi tamen et aër sit, et humore tenui contextatur, qui commotus ventos, et vehementius concitatus etiam ignes et tonitrua, et contractus nubila, et conspissatus pluviam, et congelantibus nubilis nivem, et turbulentius congelantibus densioribus nubilis grandinem, et distentum serenum facit, occultis imperiis et opere Dei, a summis ad infima universa quæ creavit administrantis. Unde in illo Psalmo cum commemorata essent, « Ignis, grando, nix, glacies, » spiritus tempestatis¹; » ne talia sine divina providentia fieri moverique putarentur, continuo subiecit, « Quæ » faciunt verbum ejus. »

XV. Si autem transgressores, illi antequam transgredierentur, caelestia corpora gerebant, neque hoc mirum est, si conversa sunt ex poena in aëriam qualitatem, ut jam possint ab igne, id est, ab elemento naturæ superioris aliquid pati: nec aëris saltem spatia superiora atque puriora, sed ista caliginosa tenere permitti sunt, qui eis pro suo genere quidam quasi carcer est, usque ad tempus judicii. Et si quid de his transgressoribus angelis diligentius requirendum est, alius erit accommodatior Scripturæ locus. Proinde quod nunc satis est, si hæc spatia turbida et procellosa, propter aëris naturam usque ad undas terrasque porrectam, possunt aëria corpora sustinere; possunt et avium quæ producta sunt ex aquis, propter aquarum tenues halitus: qui scilicet eidem aëri juxta undas et terras circumfuso, atque ob hoc infimæ ac terrenæ parti deputato, vaporaliter inseruntur, et auras intexunt, quæ nocturnis rigoribus aggravate sereno etiam rore distillant: si autem vehementius frigus est, etiam gelu candidius inalbescunt.

¹ Psal. cxxviii, 8. (In nomine domini: Dominus deus Sabaoth.)

CAPUT XI. De variis animantium generibus creatis de terra.

Tractantur versiculi 24 et 25. De variis animantium generibus creatis de terra.

XVI. « Et dixit Deus: Educat terra animam vivam secundum genus: quadrupedia, et reptilia, et bestias » terræ secundum genus, et pecora secundum genus. Et factum est sic. Et fecit Deus bestias terræ secundum genus, et pecora secundum genus, et omnia reptilia » terræ secundum genus. Et vidit Deus quia bona sunt. » Jam nunc consequens erat, ut alteram partem, quæ proprie terra dicitur, infimi hujus loci, quem totum cum omnibus abyssis et nebuloso aëre universaliter vocabulo terræ alibi Scriptura complectitur, ornaret animalibus suis. Et manifesta quidem sunt animalium genera, quæ in verbo Dei terra produxit. Sed quia sæpe nomine pecorum vel nomine bestiarum, animalia omnia rationis expertia solent intelligi, merito quæritur, quas nunc proprie bestias, et quæ pecora dicat. Et repentia quidem sive reptilia terrena, non est dubitandum quod omnes serpentes intelligi voluit; quanquam et bestie dici possint; pecorum autem nomen non usitate serpentibus convenit. Rursum leonibus, et pardis, et tigrilibus, et lupis, et vulpibus, canibus etiam et simiis, atque id genus cæteris generibus convenit vocabulum bestiarum. Pecorum autem nomen his animalibus accommodatus aptari solet, quæ sunt in usu hominum; sive adjuvandis laboribus, ut boves et equi, et si qua talia; sive ad lanificium, vel ad descendendum, ut oves et sues.

XVII. Quid ergo sunt quadrupedia? Quamquam enim hæc omnia, præter quedam serpentina, quatuor pedibus gradiantur, nisi tamen hoc nomine proprie quadam vellet intelligi, non utique hic etiam quadrupedia nominaret, quamvis de his in repetitione taceret. An cervi et damulæ, et onagri, et apri, (quia neque illis bestiis, ubi leones sunt, conjungi possunt; similes enim sunt illis pecoribus, neque tamen sub humana cura sunt,) proprie quadrupedia nuncupata sunt; quasi reliqua essent hæc animalia, quibus ista appellatio generalis quidem cum multis propter numerum pedum, sed tamen speciali significatione tribueretur? An quia ter dixit: « Secundum genus, » tria quedam genera nos invitat attendere? Primo, « Secundum genus » quadrupedia et reptilia; ubi arbitrator significatum quæ quadrupedia dixerit, scilicet quæ in genere sunt reptilium, sicut sunt lacerti, stelliones, et si quid hujusmodi est. Ideoque in repetitione quadrupedum nomen non iteravit, quia reptilium vocabulo fortasse complexus est; unde ibi non simpliciter ait, « Reptilia, » sed addit: « Omnia reptilia terræ. » Ideo terræ quia sunt et aquarum; et ideo omnia, ut illic intelligantur quæ quatuor etiam pedibus nituntur, quæ superius quadrupedum nomine proprie significata sunt. Bestias autem, de quibus item ait: « Secundum genus, » quidquid ore aut etiam unguibus sævit, exceptis serpentibus, Pecora vero de quibus tertio ait: « Secundum genus, » quæ neutra vi lacerant, sed aut cornibus, aut ne hoc quidem. Prædixi enim et quadrupedum nomen quam late pateat, ipso pedum numero facile agnoscere, et nomine pecorum vel bestiarum omne irrationale animal aliquando comprehendendi. Sed etiam ferarum vocabulum solet in latina lingua tantumdem valere: non ideo tamen negligenda fuit consideratio, quomodo possint hæc nomina, quæ non

frustra in hoc Scripturarum loco posita sunt, etiam speciali distinctione discerni, quod in usu loquendi quotidiano facile animadverti potest.

CAPUT XII.

Quid, Secundum genus, quod de quibusdam creaturis, non de homine dicitur.

XVIII. Non frustra etiam lectorem movet, utrumne passim et quasi fortuito, an aliqua ratione dicatur, « Secundum genus, » tanquam fuerint et antea, cum primo creata narrentur: an genus eorum in superioribus rationibus intelligendum est, utique spiritualibus, secundum quas creantur inferius. Sed si ita esset, hoc de luce, hoc de celo, hoc de aquis et terris, hoc de coeli luminariis diceretur. Quid enim eorum est, cujus non æterna et incommutabilis ratio in ipsa Dei Sapientia vigeat, quæ « Attingit a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter! » Incipit autem hoc dici de herbis et lignis, usque ad hæc terrena animalia. Nam et in eis quæ ex aquis creata sunt, quamvis in prima commemoratione dictum non sit, in illa tamen iteratione dictum est: « Et fecit Deus cetos magnos et omnem animam animalium reptilium, quæ eduxerunt aquæ secundum genus eorum; et omne volatile pennatum secundum genus. »

XIX. An quia hæc ita exorta sunt, ut ex eis alia nascerentur, et originis formam successione servarent, ideo dicuntur « Secundum genus, » propter propagationem proles, qua permansura creabantur? Sed cur de herbis et

lignis non solum dicitur, « Secundum genus, » verum etiam « Secundum similitudinem, » cum et animalia sive aquarum sive terrarum secundum similitudinem suam generent? An quia genus sequitur similitudo, noluit eam ubique repetere? Nam et semen non ubique repetivit; cum tam herbis et lignis insit, quam animalibus, etsi non omnibus. Observatum est enim quædam ita nasci ex aquis vel terra, ut sexus eis nullus sit; et ideo semen eorum non sit in eis, sed in elementis ex quibus oriuntur. Hoc est ergo secundum genus, ubi et seminum vis et similitudo intelligitur succedentium decedentibus: quia nihil eorum ita creatum est, ut semel existeret, vel permanens, vel nullo succedente decessurum.

XX. Cur ergo et de homine non ita dictum est: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, secundum genus; » cum et hominis propago manifesta sit? An quia non ita Deus fecerat hominem ut moreretur, si præceptum servare voluisset, et ideo non erat necessarius decessori successor: sed post peccatum « Comparatus est » pecoribus insensatis, et similis factus est eis¹; » ut jam filii sæculi hujus generent, et generentur, quo possit mortalium genus servata successione subsistere? Quid sibi ergo vult post hominem factum illa benedictio: « Crescite » et multiplicamini, et implete terram? » quod utique fieri posset generando? An nihil hinc temere dicendum, donec ad eum Scripturæ locum perveniamus, ubi diligentius ista requirenda atque tractanda sunt? Potest enim nunc fortasse sufficere, propterea de homine non dictum esse secundum genus, quia unus fiebat, de quo etiam femina facta est. Non enim multa genera hominum, sicut herbarum, lignorum, piscium, volatilium; serpentium, pecorum, bestiarum, ut sic dictum accipiamus, secundum

¹ Psal. cxviii, 13. — ² Gen. i, 23. *ut hæc notanda: 1. 2. 3.*

genus, ac si diceretur generatum, ut inter se similia atque ad unam originem seminis pertinentia distinguerentur a cæteris.

CAPUT XIII.

Benedictio cur solis aquatilibus sicut homini imperita. — Officium gignendi.

XXI. ITEM quæritur, quid tantum animalia de Creatore meruerint, ut sola benedicerentur, sicut homines. Nam et ipsa benedixit Deus, dicens: « Crescite et » multiplicamini, et implete aquas maris, et volatilia » multiplicentur super terram. » An in uno creaturæ genere dicendum fuit, ut in cæteris consequenter intelligeretur, quæ generationibus crescunt? Prius ergo diceretur in eo quod primum tale creatum est, in herba scilicet atque ligno. An forte quæ nullum haberent propagandæ prolis affectum, ac sine ullo sensu generarent, indigna iudicavit illis benedictionis verbis: « Crescite et multiplicamini: » ubi autem talis inesset affectus, ibi primum hoc dixit, ut in terrenis animalibus etiam non dictum intelligeretur? Necessarium autem fuit hoc in homine repetere, ne quisquam diceret in officio gignendi filios ullum esse peccatum, sicut est in libidine, sive fornicandi, sive ipso conjugio immoderatus abutendi.

¹ Gen. i, 23. *ut hæc notanda: 1. 2. 3.*

CAPUT XIV.

De insectorum creatione.

XXII. NONNULLA etiam de quibusdam minutissimis animalibus quæstio est, utrum in primis rerum conditionibus creata sint, an in consequentibus rerum mortalium corruptionibus? Nam pleraque eorum aut de vivorum corporum vitiiis, vel purgamentis, vel exhalationibus, aut cadaverum tabe gignuntur; quædam etiam de corruptione lignorum et herbarum, quædam de corruptionibus fructuum: quorum omnium non possumus recte dicere Deum non esse creatorem. Inest enim omnibus quoddam naturæ sui generis decus, sic ut in his major sit admiratio bene considerantis, et laus uberior omnipotentis artificis: qui omnia in sapientia fecit¹, quæ a fine usque ad finem pertendens, et suaviter cuncta disponens², nec ea ipsa rerum novissima, quæ pro sui generis ordine dissolvuntur, et quarum dissolutionem ex poena nostræ mortalitatis horremus: relinquit informia: sed creat minima corpore, acuta sensu, animantia; ut majore attentione stupemus agilitatem muscæ volantis, quam magnitudinem jumentum gradientis, ampliusque miremur opera formicularum, quam onera camelorum.

XXIII. Sed utrum in primis, ut dixi, rerum conditionibus, quæ isto sex dierum ordine creatæ narrantur, hæc quoque minima instituta credamus, an postea consequentibus corruptibilium corporum solutionibus, hoc queritur. Et potest quidem dici ea minutissima, quæ ex aquis

¹ Psal. cii, 24. — ² Sap. vii, 1.

vel terris oriuntur, tunc creata: in quibus etiam illa non absurde intelliguntur, quæ nascuntur ex iis quæ terra germinante orta sunt; et quia præcesserant conditionem, non solum animalium, sed etiam luminarium; et quia terræ continuantur per radicem connexionem, unde illo die quo apparuit arida, exorta sunt, ut potius, ad supplementum habitationis, quam ad numerum habitatorum pertinere intelligantur. Cætera vero quæ de animalium gignuntur corporibus, et maxime mortuorum, absurdissimum est dicere, tunc creata, cum animalia ipsa creata sunt¹: nisi quia inerat jam omnibus animatis corporibus vis quædam naturalis, et quasi præseminata, et quodam modo licitata⁽⁴⁾ primordia futurorum animalium, quæ de corruptionibus talium corporum pro suo quaque genere ac differentius erant exortura, per administrationem ineffabilem omnia movente incommutabili Creatore.

CAPUT XV.

De creatione animalium venenatorum.

XXIV. De generibus quoque animalium venenosis et perniciosis queri solet, utrum post peccatum hominis ad vindictam creata sint; an potius cum jam creata essent innoxia, nonnisi postea peccatoribus nocere coeperint. Neque hoc mirum est, quandoquidem etiam temporibus hujus vitæ laboriosæ atque ærumnosæ, cum ita sit, nemo justus ut perfectum se audeat dicere, fideliter attestante Apostolo et dicente: « Non quia jam acceperim aut etiam perfectus sim²; » cumque adhuc exerendæ atque in

¹ Scent. xv, cap. De quibusdani. — ² Philip. iii, 12.

infirmatē perficiendæ virtuti necessariæ sint tentationes et molestiæ corporales, eodem rursus Apostolo manifestante qui ait, in magnitudine revelationum ne extolleretur, datum sibi esse stimulum carnis, angelum Satanae ut eum colaphizaret, rogatumque a se Dominum tertio, ut discederet ab eo, respondisse sibi: « Sufficit tibi gratia » mea: nam virtus in infirmitate perficitur¹. Tamen et sanctus Daniel inter leones salvus atque intrepidus vixit, qui non utique Deo mentiens in oratione, non tantum peccata populi sui, sed etiam sua fatetur²: et in ipsius Apostoli manu mortifera vipera inhæsit, nec læsit³. Potuerunt ergo ista etiam creata nihil nocere, si causa non exitisset, vel terrendorum puniendorumque vitiorum, vel probandæ perficiendæque virtutis: quia et exempla sunt demonstranda patientiæ, ad profectum cæterorum; et ipse sibi homo in tentationibus certius innoscit; et juste salus illa perpetua, quæ turpiter amissa est per voluptatem, fortiter recipitur per dolorem.

CAPUT XVI.

Bestiæ invicem nocentes cur create.

XXV. DICIT aliquis: Cur ergo invicem bestię nocent, quibus nec peccata ulla sunt, ut vindicta ista dicatur, nec ullam recipiunt tali exercitatione virtutem? Ideo mirum, quia scilicet aliæ cibi sunt aliarum. Nec recte possumus dicere: Non essent aliæ quibus aliæ vescerentur. Habent enim omnia quandiu sunt, mensuras, numeros, ordines suos, quæ cuncta merito considerata laudantur,

¹ 2 Cor. xii, 9. — ² Dan. vi, 22; et xiv, 36. — Act. xxviii, 5.

nec sine occulta pro suo genere moderatione pulchritudinis temporalis, etiam ex alio in aliud transcendo, mutantur. Quod etsi stultos latet, subluccet proficientibus, clarumque perfectis est. Et certe omnibus talibus inferioris creaturæ motibus præbentur homini salubres admonitiones, ut videat quantum sibi satagendum sit pro salute spiritali et sempiterna, qua omnibus irrationalibus animantibus antecellit, cum illa videat a maximis elephantis usque ad minimos vermiculos pro salute corporali et temporali, quam pro sui generis inferiore ordinatione sortita sunt, sive resistendo, sive cavendo, agere quidquam valent: quod non apparet, nisi cum quædam reflectionem corporis sui ex aliorum corporibus quarunt; alia se vel repugnandi viribus, vel fugæ præsidio, vel latebrarum munimine tuentur. Nam et ipse corporis dolor in quolibet animante magna et mirabilis animæ vis est, quæ illam compagem ineffabili permixtione vitaliter continet, et in quamdam sui moduli redigit unitatem, cum eam non indifferenter, sed ut ita dicam, indignanter patitur corrumpi atque dissolvi.

CAPUT XVII.

Scrupulus de corporibus mortuorum devoratis.

XXVI. ILLUD etiam fortasse aliquem moveat, si animalia noxia vivos homines aut penaliter lædunt, aut salubriter exercent, aut utiliter probant, aut ignoranter docent, cur in escas suas dilacerant etiam corpora hominum mortuorum? Quasi vero quidquam intersit ad nostram utilitatem, ista caro jam exanimis in naturæ profunda

secreta per quos transitus eat, unde mirabili omnipotentia Creatoris reformanda rursus eruatur. Quamquam et hinc fiat quædam prudentibus admonitio, ut se ita commendent fidei Creatori, omnia maxima et minima oculo nutu administranti, cui nostri etiam capilli numerati sunt¹, ne propter inanes curas exanimatorum corporum suorum ulla genera mortium perhorrescant, sed pie fortitudinis nervos ad omnia preparare non dubitent.

CAPUT XVIII.

Spinæ et tribuli ligna que infructuosa cur et quando creata.

XXVII. TALIS etiam quæstio de spinis et tribulis solet aboriri, et de quibusdam lignis infructuosis, vel cur, vel quando creata sint, cum Deus dixerit: « Producat terra herbam pabuli seminantem semen; et lignum fructiferum » faciens fructum. » Sed qui ita moventur, non intelligunt saltem de usitatis formulis humani juris, quemadmodum appelletur ususfructus. Utilitas enim quædam fruentium in fructus nomine consideratur. Quante autem sint utilitates, sive manifeste, sive occulte, omnium quæ terra gignens radicibus alit, et ipsi quædam intueantur, et ab expertis cætera inquirent.

XXVIII. Et de spinis quidem ac tribulis absolutior potest esse responsio, quia post peccatum dictum est homini de terra: « Spinæ et tribulos pariet tibi². » Nec tamen facile dicendum est tunc crepisse ista oriri ex terra. Fortassis enim quoniam in ipsis quoque generibus seminum.

¹ Luc. xii, 7. — ² Gen. iii, 18.

multa reperiuntur utilitates, poterant habere locum suum sine ulla poena hominis. Sed ut in agris, in quibus jam pœnaliter laborabat, etiam ista nascerentur, hoc ad cumulum poenæ valere credi potest, cum possent alibi nasci, vel ad avium pecorumque pastus, vel ad ipsorum hominum aliquos usus. Quamquam et ille sensus non abhorret ab his verbis, quo ita intelligitur dictum: « Spinæ et tribulos pariet tibi; » ut hæc etiam antea terra pariens, non tamen homini pareret ad laborem, sed cuiusmodi animalibus convenientem cibum; sunt enim quæ his generibus, et mollioribus et aridioribus commode suaviterque vescantur: tunc autem cœperit ista homini parere ad ærumnosum negotium, cum post peccatum cœpit in terra laborare. Non quod aliis locis hæc antea nascerentur, et post in agris quos homo ad capiendas fruges coleret; sed et prius et postea in eisdem locis: prius tamen non homini, post autem homini, ut hoc significetur quod additum est, « Tibi: » quia non est dictum, « Spinæ et tribulos pariet, » sed, « Pariet tibi; » id est, ut tibi jam ista nasci incipiant ad laborem, quæ ad pastum tantummodo aliis animalibus antea nascebantur.

CAPUT XIX.

De versuculis 26 et 27, etc. Cur in solius hominis creatione dictum, Faciamus, etc.

XXIX. « Et dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram, et dominetur piscium maris et volatilium cœli, et omnium pecorum, et omnium terræ, et omnium reptilium reptentium super terram.

» Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum :
 » masculum et feminam fecit eos. Et benedixit eos Deus
 » dicens : Crescite et multiplicamini, et implete terram,
 » et dominamini ejus, et principamini piscium maris, et
 » volatilium cœli, et omnium pecorum, et omnis terræ,
 » et omnium reptilium reptentium super terram. Et dixit
 » Deus : Ecce dedi vobis omne pabulum seminale, semi-
 » nans semen quod est super omnem terram, et omne
 » lignum quod habet in se fructum seminis seminalis,
 » vobis erit ad escam, et omnibus bestiis terræ, et om-
 » nibus volatilibus cœli, et omni reptili repenti super
 » terram, quod habet in se spiritum vitæ, et omne pa-
 » bulum viride in escam. Et factum est sic. Et vidit Deus
 » omnia quæ fecit, et ecce bona valde. Et facta est ves-
 » pera, et factum est mane dies sextus. » Etiam atque
 etiam de natura hominis post erit uberius considerandi et
 diligentius disserendi locus. Nunc tamen ut opera sex
 dierum nostra inquisitio pertractatioque concludat, hoc
 primum breviter dicimus¹, non indifferenter accipiendum
 quod in aliis operibus dicitur : « Dixit Deus : Fiat ; » hic
 autem, « Dixit Deus : Faciamus hominem ad imaginem et
 » similitudinem nostram : » ad insinuandam scilicet, ut
 ita dicam, pluralitatem personarum propter Patrem, et
 Filium, et Spiritum sanctum. Quam tamen Deitatis uni-
 tatem intelligendam statim admonet dicens : « Et fecit
 » Deus hominem ad imaginem Dei ; » non quasi Pater ad
 imaginem Filii, aut Filius ad imaginem Patris ; alioquin
 non vere dictum est : « Ad imaginem nostram, » si ad
 Patris solius, aut Filii solius imaginem factus est homo ;
 sed ita dictum est : « Fecit Deus ad imaginem Dei ; tan-
 quam diceretur ; « Fecit Deus ad imaginem suam. » Cum
 autem nunc dicitur : « Ad imaginem Dei, » cum superius

¹ 1. Sent. dist. II, cap. Proponamus ; et 2. Sent. dist. XVI, cap. I. 131.

dictum sit : « Ad imaginem nostram ; » significatur quod
 non id agat illa pluralitas personarum, ut plures deos vel
 dicamus, vel credamus, vel intelligamus ; sed Patrem et
 Filium, et Spiritum sanctum, propter quam Trinitatem
 dictum est : « Ad imaginem nostram, » unum Deum acci-
 piamus, propter quod dictum est : « Ad imaginem
 » Dei. »

CAPUT XX.

*In quo homo factus sit ad imaginem Dei. Curve de
 hominis creatione non dicitur : Et sic est factum.*

XXX. Hic etiam illud non est pretereundum, quia
 cum dixisset : « Ad imaginem nostram ; » statim subjunxit :
 « Et habeat potestatem piscium maris et volatilium cœli, »
 et ceterorum animalium rationis expertium : ut videlicet
 intelligamus in eo factum hominem ad imaginem Dei, in
 quo irrationalibus animantibus antecellit. Id autem est
 ipsa ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vo-
 cabulo commodius appellatur. Unde et Apostolus dicit :
 « Renovamini in spiritu mentis vestræ¹, et induite novum
 » hominem ; qui renovatur in agnitionem Dei secundum
 » imaginem ejus qui creavit eum² : » satis ostendens ubi
 sit homo creatus ad imaginem Dei : quia non corporeis
 lineamentis, sed quadam forma intelligibili mentis illu-
 minatæ.

XXXI. Ac per hoc sicut in illa prima luce, si eo nomine
 recte intelligitur facta lux intellectualis particeps æternæ
 atque incommutabilis Sapientiæ Dei, non dictum est : « Et

¹ Eph. IV, 23. — ² Col. III, 10.

» sic est factum, » ut deinde repeteretur, « Et fecit Deus : » quia sicut jam quantum potuimus discernimus, non fiebat cognitio aliqua Verbi Dei in prima creatura : ut post eam cognitionem inferius crearetur, quod in eo Verbo creabatur ; sed ipsa prima creabatur lux, in qua fieret cognitio Verbi Dei, per quod creabatur ; atque ipsa cognitio illi esset ab infirmitate sua converti ad formantem Deum, et creari, atque formari : postea vero in cæteris creaturis dicitur : « Et sic est factum ; » ubi significatur in illa luce, hoc est, in intellectuali creatura prius facta Verbi cognitio ; ac deinde cum dicitur : « Et fecit Deus, » ipsius creaturæ genus fieri demonstratur, quod in Verbo Dei dictum erat ut fieret ; hoc et in hominis conditione servatur. Dixit enim Deus : « Faciamus hominem ad imaginem » et similitudinem nostram, etc. » Ac deinde non dicitur : « Et sic est factum ; » sed jam subinfertur : « Et fecit » Deus hominem ad imaginem Dei ; » quia et ipsa natura scilicet intellectualis est ; sicut illa lux et propterea hoc est ei fieri, quod est agnoscere Verbum Dei per quod fit.

XXXII. Nam si diceretur : « Et sic est factum, » et postea subinfertur : « Et fecit Deus ; » quasi prius factum intelligeretur in cognitione rationalis creaturæ, ac deinde in aliqua creatura, quæ rationalis non esset ; quia vero et ipsa rationalis creatura est, et ipsa eadem cognitione perfecta est. Sicut enim post lapsum peccati homo in agnitione Dei renovatur, secundum imaginem ejus, qui creavit eum ; ita in ipsa agnitione creatus est, antequam delicto veterasceret ; unde rursus in eadem agnitione renovaretur. Quæ autem non in ea cognitione creata sunt, quia sive corpora, sive irrationales animæ creabantur, primo facta est in creatura intellectuali cognitio eorum a Verbo, quo dictum est ut fierent ; propter quam cognitionem primo dicebatur : « Et sic est factum, » ut ostenderetur

facta ipsa cognitio in ea natura, quæ hoc in Verbo Dei ante cognoscere poterat ; ac deinde fiebant ipsæ corporales et irrationales creaturæ, propter quod deinceps addebatur, « Et fecit Deus. »

CAPUT XXI.

De hominis immortalitate difficultas ex cibo ipsi præstito.

XXXIII. Quomodo autem homo immortalis factus sit, et acceperit escam cum aliis animalibus, herbam pabuli ferentem semen, et lignum fructiferum, et herbam viridem, difficile est dicere. Si enim peccato mortalis effectus est, utique ante peccatum non indigebat talibus cibis. Neque enim posset corpus illud fame corrumpi. Nam illud quod dictum est : « Crescite, et multiplicamini, et implete terram, » quanquam nisi per concubitum maris et feminæ fieri non posse videatur ; unde hinc quoque mortalium corporum extitit indicium : potest tamen dici alium modum esse potuisse in corporibus immortalibus, ut solo piæ charitatis affectu, nulla corruptionis concupiscentia filii nascerentur, nec mortuis parentibus successuri, nec ipsi mortui² ; donec terra immortalibus hominibus impleteretur, ac sic instituto justo et sancto populo, quem post resurrectionem futurum credimus, nascendi etiam modus fieret : potest quidem dici, et quomodo dicitur, alia consideratio est, sed non etiam hoc quisquam dicere audebit, ciborum indigentiam quibus reficiantur, nisi mortalibus corporibus esse posse.

¹ Gen. 1, 28. — ² 2 Sent. dist. xx, cap. De termino.

CAPUT XXII.

Opinio quorundam, animæ creationem signari his verbis, Et fecit, etc.; corporis vero istis, Et finxit Deus, etc.

XXXIV. NONNULLI autem etiam hoc suspicati sunt, nunc interiorem hominem factum, corpus autem hominis postea, cum ait Scriptura: « Et finxit Deus hominem de » limo terre: » ut quod dictum est, « Fecit, » ad spiritum pertineat: quod autem, « Finxit, » ad corpus. Nec attendunt masculum et foeminam, nonnisi secundum corpus fieri potuisse. Licet enim subtilissime disseratur, ipsam mentem hominis, in qua factus est ad imaginem Dei, quamdam scilicet rationalem vitam, distribui in æternæ contemplationis veritatem, et in rerum temporalium administrationem, atque ita fieri quasi masculum et foeminam, illa parte consulente, hac obtemperante: in hac tamen distributione non recte dicitur imago Dei, nisi illud quod inhaeret contemplandæ incommutabili veritati. In cuius rei figura Paulus apostolus virum tantum dicit imaginem et gloriam Dei: « Mulier autem, inquit, gloria viri » est.¹ » Itaque quamvis hoc in duobus hominibus diversi sexus exteriori secundum corpus figuratum sit, quod etiam in una hominis interius mente intelligitur: tamen et foemina quæ est corpore foemina, renovatur etiam ipsa in spiritu mentis suæ in agnitione Dei secundum imaginem ejus qui creavit, ubi non est masculus et foemina. Sicut autem ab hac gratia renovationis, et reformatione imaginis

¹ 1 Cor. xi, 7.

Dei, non separantur foeminae, quamvis in sexu corporis earum aliud figuratum sit, propter quod vir solus dicitur esse imago et gloria Dei; sic et in ipsa prima conditione hominis, secundum id quod et foemina homo erat, habebat utique mentem suam eandemque rationalem, secundum quam ipsa quoque facta est ad imaginem Dei. Sed propter unitatem conjunctionis, « Fecit Deus, inquit, » hominem ad imaginem Dei.¹ » Ac ne quisquam putaret solum spiritum hominis factum, quamvis secundum solum spiritum fieret ad imaginem Dei: « Fecit illum, inquit, » masculum et foeminam, » ut jam etiam corpus factum intelligatur. Rursum ne quisquam arbitraretur ita factum, ut in homine singulari uterque sexus exprimeretur, sicut interdum nascuntur, quos androgynos vocant, ostendit se singularem numerum propter conjunctionis unitatem posuisse, et quod de viro mulier facta est, sicut postea manifestabitur, cum id quod hic breviter dictum est, diligentius cœperit explicari: et ideo pluralem numerum continuo subjicit, dicens: « Fecit eos et benedixit eos. » Sed ut jam dixi, diligentius in consequenti Scriptura de hominis creatione requiremus.

CAPUT XXIII.

Quo spectet illud versiculi 30: Et sic est factum.

XXXV. Nunc advertendum est, quod posteaquam dixit, « Et sic factum est; » statim subjicit, « Et vidit Deus omnia » quæ fecit, et ecce bona valde: » ubi intelligitur potestas et facultas ipsa data nature humane sumendi ad escam

¹ Gen. i, 27.

pabulum agri et fructus ligni. Ad hoc enim intulit, » Et » sic est factum, » quod ab illo loco inchoaverat, ubi ait : » Et dixit Deus: Ecce dedi vobis pabulum seminale, etc. » Nam si ad omnia quæ supra dicta sunt retulerimus quod ait: » Et sic est factum; » consequens erit ut confiteamur etiam crevisse illos jam, et multiplicatis implevisse terram in eodem sexto die; quod eadem Scriptura testante post multos annos factum invenimus. Quapropter cum data esset hæc facultas edendi, et hoc Deo dicente homo cognovisset, dicitur, » Et sic est factum, » in hoc utique quod Deo dicente homo cognovit. Nam si id etiam tunc egisset, id est, in escam illa quæ data sunt etiam vescendo assumpsisset, servaretur illa consuetudo Scripturæ, ut posteaquam dictum est: » Et sic est factum, » quod ad exprimendam præcedentem cognitionem pertinet, deinde inferretur etiam ipsa operatio, ac diceretur: » Et acceperunt et ederunt. » Poterat enim ita dici, etiamsi non rursus nominaretur Deus. Sicut in illo loco posteaquam dictum est: » Congregetur aqua quæ sub cælo est in congregationem » unam et appareat arida; » subinfertur, » Et sic est factum: » ac deinde non dicitur, » Et fecit Deus; » sed tamen ita repetitur, » Et congregata est aqua in congregationes suas, etc. »

CAPUT XXIV.

Cur de homine non singulatum, uti de cæteris, dictum

sit: Vidit Deus quia bonum est.

XXXVI. Quod autem non singulatum, ut in cæteris, etiam de humana creatura dixit: » Et vidit Deus quia bo-

» est, » sed post hominem factum, datamque illi potestatem vel dominandi vel edendi, subintulit de omnibus, » Et vidit Deus omnia quæ fecit, et ecce bona valde, » merito quæri potest. Potuit enim primo reddi homini singulatum, quod singulatum cæteris quæ antea facta sunt redditum est, tum demum de omnibus dici quæ fecit Deus, » Ecce bona valde: » non singulatum de iis, quæ ipso die facta sunt? Cur ergo de pecoribus et bestis et reptilibus terræ dictum est, quæ ad eundem diem sextum pertinent? nisi forte illa et singulatum in suo genere, et cum cæteris universaliter dici bona meruerunt; et homo factus ad imaginem Dei, non nisi cum cæteris hoc dici meruit. An quia perfectus nondum erat, quia nondum erat in paradiso constitutus? quasi vero posteaquam ibi constitutus est, dictum sit, quod hic prætermisum est.

XXXVII. Quid ergo dicemus? An quia præciebat Deus hominem peccaturum, nec in suæ imaginis perfectione mansurum, non singulatum, sed cum cæteris eum dicere voluit bonum, velut intimans quid esset futurum? Quia cum ea quæ facta sunt, in eo quod facta sunt, quantum acceperunt, manent, sicut vel illa quæ non peccaverant, vel illa quæ peccare non possunt; et singula bona, et in universo bona valde sunt. Non enim frustra est additum, » valde; » quia et corporis membra si etiam singula pulchra sunt, multo sunt tamen in universi corporis compage omnia pulchriora. Quia oculum, verbi gratia, placitum atque laudatum, tamen si separatim a corpore videremus, non diceremus tam pulchrum, quam in illa connexione membrorum cum loco suo positus in universo corpore cerneretur. Ea vero quæ peccando amittunt decus propriam, nullo tamen modo efficiunt, ut non etiam ipsa recte ordinata, cum toto atque universo bona sint. Homo igitur ante peccatum et in suo utique genere bonus erat:

sed Scriptura prætermisit hoc dicere, ut illud potius diceret quod futurum, aliquid prænuntiaret. Non enim falsum de illo dictum est. Qui enim singillatim bonus est, magis utique cum omnibus bonus est. Non autem quando cum omnibus bonus est, sequitur ut etiam singillatim bonus sit. Moderatum est itaque ut id diceretur; quod in præsentem verum esset, et præscientiam significaret futuri. Deus enim naturarum optimus conditor, peccantium vero iustissimus ordinator est; ut etiam si qua singillatim fiunt delinquendo deformia, semper tamen cum eis universitas pulchra sit. Sed jam ea quæ sequuntur in sequenti volumine pertractemus.

LIBER IV.

TRACTATUR INITIUM SECUNDI CAPITIS GENESIO. POSTQUE NONNULLA DE SENARI NUMERI PERFECTIONE, MOVETUR QUESTIO RUSEUM CIRCA VERSICULUM 5, CAP. I., QUOMODO SCILICET CREATA LUX, FACTA SIT VESPERA ET FACTUM MANE, SIQUE DIES NUMERATI ESSE AD SEXTUM ET SEPTIMUM.

CAPUT I.

Dies sex quomodo accipiendi.

I. « Et consummata sunt cœlum et terra, et omnis or-
 » natus eorum. Et consummavit Deus in die sexto opera
 » sua, quæ fecit, et requievit Deus in die septimo ab
 » omnibus operibus suis, quæ fecit. Et benedixit Deus
 » diem septimum, et sanctificavit eum; quia in ipso re-
 » quievit ab omnibus operibus suis, quæ inchoavit Deus
 » facere. » Arduum quidem atque difficillimum est viri-
 bus intentionis nostræ, voluntatem scriptoris in istis sex
 diebus, mentis vivacitate penetrare, utrum præterierit
 dies illi, et addito septimo, nunc per volumina temporum,
 non re, sed nomine repetantur. In toto enim tempore
 multi dies veniunt præteritis similes, nullus autem idem
 redit. Utrum ergo præterierit dies illi; an istis qui eor-
 um vocabulis et numero censentur, in temporum ordine
 quotidie transcurrentibus, illi in ipsis rerum conditionibus
 maneat: ut non solum in illis tribus antequam fierent
 luminaria, sed etiam in reliquis item tribus, diei nomen